

מחקר המקוואות

תשפ"ג • 2023

כתיבה:
עו"ד אוהד וייגלר
אלישבע פינקלמן-בלוך
צילום שער:
אלבינה קולן
עיצוב:
אלישבע פלסר-ריצ'מן / **אשחר & more**

ארגון עתים פועל להפיכת הממסד הדתי בישראל למגוון, מכבד וקשוב. הארגון מפעיל מרכז סיוע טלפוני ללא עלות לנתקלים בקשיים מול שירותי הדת (הרבנות הראשית, אגף הגיור, מועצות דתיות מקומיות, חברות קדישא ועוד) וכן מעניק ליווי וייצוג לאנשים פרטיים מול רשויות הדת (סנגור). בנוסף, הארגון פועל לקידום מדיניות ליצירת שינויים מערכתיים בממסד הדתי לטובת הציבור הכללי. במסגרת הארגון פועלת גם רשת בתי הדין האורתודוקסים לגיור **עתים-גיור כהלכה**.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר - כל חלק שהוא מהחומר בחוברת זו. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בחוברת זו אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

@ כל הזכויות שמורות לארגון עתים, 2023.

עתים (ע"ר)
שלמה הלוי 5, ירושלים 91451
*8083 • hodaot@itim.org.il • www.itim.org.il

הרת המשפחה היא אחת המצוות המרכזיות
העומדות בבסיסו של העם היהודי מזה דורות
ארוכים. לאורך ההיסטוריה היהודית נשים
רבות התאמצו מאוד על מנת לטבול במקווה טהרה
הכשר לטבילה במועד.

עם זאת, אירוע הטבילה הוא גם אירוע אינטימי ורגיש
מאוד אשר עשוי לעורר תחושות מורכבות. בבואה
למקווה נאלצת הטובלת לחשוף את עצמה לעיניה
של בלנית זרה וכל זאת במקום ציבורי ומנוכר. ישנן
נשים שהקושי שלהן סביב חוויית הטבילה מתעצם
בשל פגיעות שחוו בעבר. הבלניות, שתפקידן לאפשר
לנשים לטבול, נקראות פעמים רבות בין בקשותיהן של
הטובלות לקבל את זכויותיהן החוקיות לבין הנחיות של
חלק מרבני הערים שלא לאפשר טבילה לבד.

בעשורים האחרונים התעצמה ההכרה הציבורית
בזכות לאוטונומיה ובזכות של כל אישה על גופה גם
בסיטואציות מורכבות כמו טבילה במקווה, וזאת לצד
ההבנה המתפתחת בשנים האחרונות ביחס לקושי הנפשי
אותו חוות חלק מהנשים סביב חשיפת גופן במקווה.

התקדמות זו מחייבת שיח אחר ומציאות מכילה יותר
גם בתוך המקווה. מתוך כך, נשים רבות יעדיפו לטבול
בליווי של קרובת משפחה, חברה או אף לבד תוך לקיחת
אחריות על כשרותה של הטבילה. על מנת לאפשר
למספר רב ככול היותר של נשים המעוניינות בכך
לטבול במקווה בשמחה ובקלות, יש לאמץ גישה מכבדת
המכירה במסורות שונות ובפרקטיקות מגוונות ביחס
לטיבילה, אשר כולן נמצאות בתוך גבולות ההלכה.

לאורך השנים, מרכז הסיוע של עתים קיבל פניות רבות של נשים שביקשו לטבול בעצמן במקווה, ללא פיקוח של הבלנית, אך הדבר נמנע מהן. בעקבות כך, בשנת 2015 הגשנו עתירה בדרישה שכל אישה תוכל לטבול לבדה בהתאם למנהגה ותוך שמירה על האוטונומיה שלה.¹

ביום 19.9.2016 ניתן פסק הדין בו נקבע כי "במידה וטובלת מבקשת לטבול בלא נוכחות של בלנית או חברה אין למנוע זאת ממנה". במסגרת ניהול ההליך המשפטי, הוראות אלה גם עוגנו במפורש ובמפורט בשני חוזרי מנכ"ל המשרד לשירותי דת.²

בהמשך לכך, ובמטרה לבחון את יישום פסיקת בית המשפט והוראות המשרד לשירותי דת ערכנו מחקר בקרב המקוואות הציבוריים הכפופים להוראות בג"ץ והמשרד לשירותי דת.

במסגרת המחקר פנינו ל-365 מקוואות בערים וביישובים הגדולים, במטרה לבחון את יישום פסק הדין והנחיות המשרד בשטח.³

זה המקום להודות לפדרציית לוס אנג'לס שתמיכותיה הכספיות אפשרו את קיום המחקר וכן למתנדבות המסורות שהקדישו מזמנן על מנת לוודא כי נשות ישראל מקבלות את הזכויות החוקיות המגיעות להן באחת הסיטואציות החשובים והרגישים ביותר.

ממצאי המחקר מלמדים כי אומנם העתירה שהגשנו שיפרה באופן דרמטי את המציאות במקוואות ובזכותה נשים יכולות לטבול לבדן במאות מקוואות ברחבי הארץ, אך עדיין יש מקום לשיפור משמעותי.

אנו תקווה כי מחקר זה, לצד פעולות מדיניות נוספות שאנחנו מבצעים, יובילו לכך שכל המקוואות בארץ יפעלו בהתאם להוראות הדין ויאפשרו לנשים לממש את זכויותיהן.

מתודולוגיה

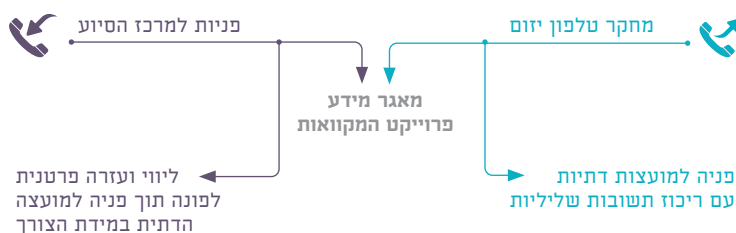
המידע במחקר מבוסס על שני מקורות:

¹ בג"ץ 5022/15 עתים נ' המשרד לשירותי דת.

² חוזר מנכ"ל עד' (1.4.2014) וחוזר מנכ"ל עו' (1/15.9.2016).

³ מתוך מאגר זה, כ-40 מקוואות לא ענו לפנייתנו או שהם היו סגורים זמנית.

1. פונות מטעם "עתים" שפנו למקוואות ושאלו אם במידה ויגיעו למקוואה תתאפשר להן טבילה לבד.
2. פניות יזומות שהגיעו אלינו מנשים שנתקלו בקשיים בתחום זה. במקרים של מועצות דתיות בהן ישנו אחוז גבוה של תשובות שליליות נשלחה מטעמנו פניה מרוכזת בכתב. במקביל, ניתן ליווי לפונות הספציפיות שנתקלו בהפרת זכויותיהן.

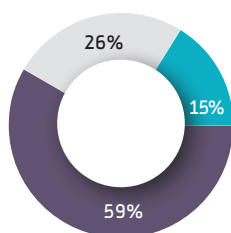
תרשים מס. 1 : מבנה מתודולוגי

ממצאים

1. כללי

מפילוח המענים (N=320) שהתקבלו בסקר עולה כי:

- 188 מקוואות השיבו **כן** (הפונה תוכל לטבול לבד).
- 82 מקוואות השיבו **לא** (הפונה לא תוכל לטבול לבדה).
- 50 מקוואות **לא נתנו תשובה ברורה** (דהיינו,

מקוואות שסירבו לענות לפונה, או לחילופין ענו בחיוב באופן בו נראה שבפועל טבילה כזו לא באמת תתאפשר).⁴

תרשים מס. 2 : מענה לסקר המקוואות
(מתוך השיחות שבוצעו)

⁴ דוגמאות למענים שהתקבלו במסגרת המחקר: ■ **כן**, "כן", "בטח", "כן, כי אין לנו ברירה", "לא רצוי אבל אפשרי" ■ **לא** "הרב לא מרשה", "חס ושלוש" ■ **לא תשובה ברורה** "לא יודעת, את צריכה לשאול את הבלנית", "תסבירי למי שתהיה פה שככה את נוהגת ותנידי לבעל שהטבילה בדיעבד", "כן, לצערי הרב, אם את תרצי מאד, למרות שאת מבינה שזה לא בסדר וזה לא לפי ההלכה את יכולה להיכנס למים לבד".

נעיר כי גם מבין המקוואות שמסרו תשובה חיובית, איננו יכולים להיות בטוחים שהדבר אכן יתאפשר בפועל.⁵

2. ערים מרכזיות

קיימת שונות משמעותית בין מרחבים גיאוגרפיים וערים ביחסם לאפשרות לטבול לבד.

כך למשל, בחלוקה למרחבים גיאוגרפיים - ניתן לזהות אזורים עם היענות גבוהה יותר ופחות לפסיקה ולחוזרי המנכ"ל.

מרחב גיאוגרפי	סך הכל	כן	לא ברור	לא	% כן	% לא ברור	% לא
צפון	47	31	6	10	65.96%	12.77%	21.28%
חיפה	20	7	7	6	35.00%	35.00%	30.00%
דרום	47	24	10	13	51.06%	21.28%	27.66%
ירושלים	35	15	5	15	42.86%	14.29%	42.86%
תל אביב	45	29	7	9	64.44%	15.56%	20.00%
מרכז	106	72	12	22	67.92%	11.32%	20.75%
יהודה ושומרון	20	10	3	7	50.00%	15.00%	35.00%
סה"כ ארצי	320	188	50	82	58.75%	15.63%	25.63%

ניתן לראות שמחוזות צפון, מרכז ותל אביב הם אזורים המאפשרים טבילה לבד באחוזים גבוהים יותר מהממוצע הארצי. לעומת זאת, מחוז ירושלים "מוביל" באחוז הסירובים לאפשר טבילה לבד - עם אחוז המתקרב לכפול מזה הארצי.

מעניין גם לראות אחוזים גבוהים למדי של מתן תשובות לא ברורות במחוז חיפה ובמחוז דרום.

בנוסף, ניתן לזהות מגמות עירוניות לפיהן בשטחה של העיר קיימת זהות גדולה בתשובה שניתנה - חיובית או שלילית. קרוב לוודאי שהדבר נובע הן מאוכלוסיית העיר, והן מהדירקטיבה המועברת לבלניות על ידי המועצה הדתית.

הערים המופרטות מטה הן דוגמא לתופעה זו.

⁵ בתקופת המחקר הגיעה אלינו פניה אחת במקרה כזה.

ערים בהן ריכוז נמוך של תשובות חיוביות		ערים בהן ריכוז גבוה של תשובות חיוביות	
בית שמש	2/10	אילת	3/3
אשדוד	1/10	אשקלון	6/8
חולון	1/7	גבעת שמואל	3/3
חיפה	1/6	הוד השרון	6/6
נתיבות	1/4	טבריה	4/5
ערד	0/3	רעננה	4/4
מטה בנימין	1/3	תל אביב	17/18
מודיעין עילית	0/6	כפר סבא	4/4
קרית גת	2/6	לוד	6/6
חדרה	1/5	מעלה אדומים	4/6
		נהריה	4/6
		נתניה	8/10
		עפולה	4/6
		פתח תקוה	6/9
		רמת גן	6/7

נציין כי בתקופת המחקר פנינו למועצות דתיות בהן אחוז התשובות השליליות היה גבוה בדרישה שיתקנו המצב. לאור זאת, יתכן וחלק מהמועצות תיקנו כבר את הליקויים בתקופה שחלפה.

מחקר זה נתמך באדיבות על ידי מענק מקרן הקהילה היהודית של לוס אנג'לס